
Zbornik za umetnostno zgodovino

Archives d'histoire de l'art

Art History Journal

Izhaja od / Publié depuis / Published Since 1921

Nova vrsta / Nouvelle série / New Series LVII–LVIII

Ljubljana 2021–2022

ZBORNİK ZA UMETNOSTNO ZGODOVINO N.S. LVII–LVIII/2021–2022

Izdalo in založilo / Published by

SLOVENSKO UMETNOSTNOZGODOVINSKO DRUŠTVO, LJUBLJANA
C/O FILOZOFSKA FAKULTETA UNIVERZE V LJUBLJANI
ODDELEK ZA UMETNOSTNO ZGODOVINO, AŠKERČEVA 2
SI – 1101 LJUBLJANA, SLOVENIJA

Uredniški odbor / Editorial Board

KATRA MEKE, glavna in odgovorna urednica / Editor in Chief
SAMO ŠTEFANAC, urednik tekoče številke / Editor of the Current Volume
NEŽA ČEBRON LIPOVEC, NATAŠA IVANOVIČ, MATEJ KLEMENČIČ,
FRANCI LAZARINI, HELENA SERAŽIN, KATARINA ŠMID, SAMO ŠTEFANAC

Mednarodni svetovalni odbor / International Advisory Board

LINDA BOREAN, FRANCESCO CAGLIOTI, NINA KUDIŠ, VLADIMIR MARKOVIČ,
INGEBORG SCHEMPER SPARHOLZ, CARL BRANDON STREHLKE

Tehnična urednica / Production Editor

SARA TURK MAROLT

Lektoriranje / Language Editing

NIKO HUDELJA (NEMŠČINA), KATJA KRIŽNIK JERAJ (SLOVENŠČINA),
JOSH ROCCHIO (ANGLEŠČINA)

Prevajalci povzetkov in sinopsisov / Translators for Summaries and Abstracts

MAJA LOZAR ŠTAMCAR, SAMO ŠTEFANAC, KATJA URŠIČ

Oblikovanje in postavitve / Design and Typesetting

STUDIOBOTAS

Tisk / Printing

TISKARNA KNJIGOVEZNICA RADOVLJICA

Naklada / Number of Copies Printed

300 IZVODOV

Indeksirano v / Indexed by

BHA, FRANCIS

© SLOVENSKO UMETNOSTNOZGODOVINSKO DRUŠTVO, 2022

ZA AVTORSKE PRAVICE REPRODUKCIJ ODGOVARJAJO AVTORJI OBJAVLJENIH
PRISPEVKOV.

ISSN 0351-224X

ZBORNİK ZA UMETNOSTNO ZGODOVINO IZHAJA OB FINANČNI PODPORI
JAVNE AGENCIJE ZA RAZISKOVALNO DEJAVNOST REPUBLIKE SLOVENIJE

Kazalo / Contents

JANEZ HÖFLER	
Zbornik za umetnostno zgodovino – prvih sto let	11
<hr/>	
RAZPRAVE IN ČLANKI / ESSAYS AND ARTICLES	
<hr/>	
KATARINA ŠMID	
Heracles and Alcestis in the Tomb in Šempeter.	19
An Atticising Provincial Relief	
<i>Herakles in Alkestida na šempetrski grobnici.</i>	
<i>Aticizirajoči provincialni relief</i>	
<hr/>	
GUIDO TIGLER	
Un Sansone del Maestro di Artù	33
<i>Upodobitev Samsona »Arturjevega mojstra«</i>	
<hr/>	
RENATA NOVAK KLEMENČIČ	
Nekaj novih izhodišč za rekonstrukcijo kopske romanske stolnice	45
<i>Reconsidering the Reconstruction of the Romanesque</i>	
<i>Cathedral in Koper</i>	
<hr/>	
SARA TURK MAROLT	
Izgubljene, pozabljene in novo odkrite srednjeveške stenske	61
poslikave iz nekdanje cerkve in samostana sv. Frančiška v Kopru	
<i>Perduti, dimenticati e recentemente scoperti: gli affreschi medievali</i>	
<i>della chiesa e del convento di San Francesco a Capodistria</i>	
<hr/>	
ANABELLE KRIŽNAR	
Avtorstvo stenskih poslikav, pripisanih Janezu Aquili, na osnovi	83
materialne karakterizacije ometov in slikarskih tehnik	
<i>Authorship of Wall Paintings Attributed to Johannes Aquila</i>	
<i>on the Basis of Material Characterization of Plasters</i>	
<i>and Painting Techniques</i>	

GAŠPER CERKOVNIK

Srednjeveška fragmenta Živega križa in Pohoda sv. Treh kraljev 95
v Topolšici: novoodkrito delo t. i. vojvodske delavnice
*Medieval Fragments of the Living Cross and Procession
of the Magi in Topolšica: a New Work by So-called "Ducal Workshop"*

MOJCA JENKO

Lepa Sočutna s Starih Svetih gorà nad Podsredo 107
v luči novejših spoznanj
*Das schöne Vesperbild von Stare Svete gore nad Podsredo
im Licht neuer Erkenntnisse*

KATARINA RICHTER

Poslikava starejše beljaške slikarske delavnice v cerkvi 121
sv. Doroteje v Žabnicah (Camporosso in Valcanale)
*Die Fresken der Älteren Villacher Werkstatt in der Kirche
der Heiligen Dorothea in Žabnice (Camporosso in Valcanale)*

NATAŠA GOLOB

Magister Briccius Preprost de Cilia in njegove knjige 137
Magister Briccius Preprost de Cilia and his Books

MIJA OTER GORENČIČ

Epitaf Jurija Ravbarja. Razrešena uganka nagrobne freske 155
s konca 15. stoletja v stiški cerkvi
*Georg Rauber's Epitaph. The Mystery of the Late 15th-Century
Painted Epitaph in the Stična Cistercian Church Solved*

ALESSANDRO QUINZI

Correggio, Schongauer e i dipinti per la Cappella Del Bono 169
Correggio, Schongauer in slike za kapelo Del Bono

UROŠ LUBEJ

Slikar Joannes Almenak (Antwerpen ?, ok. 1640/45–po 1684) 181
The Painter Joannes Almenak
(Antwerpen ?, ca. 1640/45 – after 1684)

ENRICO LUCCHESI

Un disegno americano di Pietro Liberi per il duomo di Lubiana 199
Risba Pietra Liberi za ljubljansko stolnico v Ameriki

MONIKA OSVALD

Giovanni Pacassi starejši († 1697) in veliki oltar v Marijini cerkvi 211
na Sveti Gori pri Gorici (pred 1686)
Giovanni Pacassi il Vecchio († 1697) e l'altar maggiore
nel Santuario mariano di Monte Santo di Gorizia (prima del 1686)

STEFANO ALOISI

Considerazioni su di alcune sculture in Friuli 225
ascritte a Giovanni Bonazza
Razmišljanja o nekaterih skulpturah v Furlaniji,
pripisanih Giovanniju Bonazzi

PAOLO GOI

Per Bernardo Tabacco 239
Predlog za Bernarda Tabacca

BLAŽ KORPNIK

Nekaj novosti o kiparju Gregorju Božiču 253
New Findings on the Sculptor Gregor Božič

METODA KEMPERL

Kanoniška hiša Ciril-Methodov trg 6 in arhitekt Candido Zulliani 267
The Chapterhouse at Ciril-Methodov Trg 6 and the Architect Candido
Zulliani

POLONA VIDMAR
Portret Franca Antona grofa Schrattenbacha (1712–1783) 287
v Oaxaci
*The Portrait of Franz Anton Count Schrattenbach (1712–1783)
in Oaxaca*

MARJETA CIGLENEČKI
Avguštin Stegenšek – fotograf 303
Avguštin Stegenšek – Photographer

FRANCI LAZARINI
Nekdanje evangeličansko župnišče v Radljah ob Dravi – 323
neznano zgodnje delo Otta Bartninga
*Former Evangelical Parson's House in Radlje ob Dravi –
Unknown Early Work by Otto Bartning*

KATJA MAHNIČ
Steletovo poročilo o varstvu spomenikov v prvem Zborniku 337
za umetnostno zgodovino
*Stelè's Report on Monument Protection in the First Volume
of Zbornik za umetnostno zgodovino*

MAJA LOZAR ŠTAMCAR
Mladi Gojmir Anton Kos in srednjeevropsko oblikovanje 351
pohištva v drugem in tretjem desetletju dvajsetega stoletja
*The Formative Years of Gojmir Anton Kos and the Central
European Furniture Design Developments of the 1910s and 1920s*

LUCA CABURLOTTO
La Slovenia nei manifesti del Museo nazionale collezione 369
Salce di Treviso
Slovenija na plakatih zbirke Salce v Museo nazionale v Trevisu

---

ŠPELA GROŠELJ

Hagija Sofija – model za klasične osmanske in sodobne
turške mošeje? Primer nove mošeje na trgu Taksim

389

*Hagia Sophia as Model for the Classical Ottoman
and a Possible Model for Contemporary Turkish Mosques?
An Example of the New Mosque on the Taksim Square*

Giovanni Pacassi starejši († 1697) in veliki oltar v Marijini cerkvi na Sveti Gori pri Gorici (pred 1686)

MONIKA OSVALD

Prvo zgodovino svetišča na Sveti Gori pri Gorici je objavil Gašper Pasconi leta 1746, v frančiškanskih knjižnicah pa hranijo tri rokopise s podobno vsebino, ki nudijo še nekaj več podatkov. Med temi je najbolj poznana kronika frančiškanske province sv. Križa iz leta 1777, v katero je Maver Fajdiga vključil tudi svetogorsko svetišče. Skoraj nepoznana pa sta breviarija, datirana v leti 1776 in 1778, ki še nista bila natančneje raziskana.¹

V vseh treh rokopisnih virih (toda ne v Pasconiju) je zabeležen podatek o avtorju velikega oltarja v svetogorski cerkvi – Joannis Paccassi. Kot je razvidno iz doslej znane genealogije rodbine Pacassi, je to zagotovo Giovanni Pacassi starejši. Ker so leta 1686 na praznik Porcijunkule Marijino milostno podobo slovesno prenesli na nov marmorni oltar, je to datum *ante quem*, oltar pa je bil posvečen šele dve leti kasneje, in sicer 8. avgusta 1688. V Fajdigovi kroniki so ob imenu avtorja zabeležena tudi njegova dela: »altare cum taberbaculo, quatuor angelis et duobus portis: sacristiae nempe, et capellae S. Michaelis«. Zapisa v breviarijih sta še zgovornejša, saj sta ohranila celo prepis Pacassijevega predračuna (cene se sicer nekoliko razlikujejo), v breviariju iz leta 1778 pa tudi popravek predračuna z znižanjem cen (priloga).

Preden se posvetimo svetogorskemu velikemu oltarju, pogledjmo nekaj osnovnih zgodovinskih podatkov iz časa do posvetitve oltarja in dogajanje ob razpustitvi svetišča. Da bi oltar lažje umestili v opus Giovannija starejšega pa preglejmo povzetek spoznanj o opusu delavnice Pacassijev v drugi polovici 17. stoletja.

---

¹ Casparus PASCONI, *Historia Ecclesiae et Conventus Montis Sancti Divae Virginis Gratiarum Comitatus Goritiensis*, Venetiis 1746; *Breviarium Ecclesiae et Conventus B. Virginis Gratiarum in Monte Sancto supra Goritiam*, 1776, rokopis, Knjižnica frančiškanskega samostana Ljubljana - Center, Ljubljana; Maver FAJDIGA, *Bosnia Seraphica seu Chronologico-Historica descriptio Provinciae Bosniae, dein Bosniae Croatiae, nunc Provinciae S. Crucis Croatiae Carnioliae ordinis minorum S. Francisci strictioris observantiae nuncupatae in tres partes divisa*, 1777, rokopis, Knjižnica frančiškanskega samostana Ljubljana - Center, Ljubljana; *Breviarium Historicum Tripartitum Ecclesiae et Conventus Beatissimae Virginis Gratiarum*, 1778, rokopis, Škrabčeva knjižnica Frančiškanskega samostana Kostanjevica, Kostanjevica pri Gorici. Za arhivsko gradivo se najlepše zahvaljujem dr. Jožetu Škofljancu.

Kmalu po Marijinem prikazanju pastirici Urški Ferligoj iz Grgarja leta 1539 so na tem mestu najverjetneje postavili kapelico z lesenim kipom Matere Božje na preprostem oltarju.² Toda že leta 1541, potem ko je tedanji upravitelj Goriške Hieronim grof Attems podaril zemljišče (darilna pogodba datirana 11. decembra 1540), so začeli z gradnjo nove cerkvene stavbe. Še ne povsem dokončano cerkev in štiri lesene oltarje je 12. oktobra 1544 posvetil karpulanski škof sufragan Egidij Falcetta, oglejski patriarh Marino Grimani pa je tedaj daroval Marijino podobo. Milostno kapelo (prezbiterij) je krasil veliki oltar Matere božje, v kapeli na levi (evangeljski) strani so postavili oltar sv. Lenarta, v tisti na desni strani oltar sv. Lucije, sv. Uršule in tovarišic, sredi kora pa oltar sv. Trojice.³ Leta 1560 so na severni strani milostne kapele prizidali manjšo kapelo sv. Mihaela, sprva so bili v njej trije kipi svetih nadangelov Mihaela, Gabrijela in Rafaela na lesenih stebrih. Leta 1565 je avstrijski nadvojvoda Karel II. podelil svetišče frančiškanom, ki so zbežali pred Turki iz Bosne, in ti so leta 1569 že postavili prvi samostan.

Oltar v črno-belo-rdeči barvni kombinaciji, ki ga je leta 1666 pri milanskem mojstru kamnoseku Antoniju Torre naročila družina Degrazia, je znan le iz arhivskega zapisa, ki ga je objavil Ranieri Mario Cossar.⁴ V 80. letih 17. stoletja so milostno kapelo nekoliko povišali in odprli proti cerkvi, kapelo sv. Mihaela pa skrajšali, da bi bilo več svetlobe. Obenem so lesene oltarje zamenjali z marmornimi: velikim Marijinim, oltarjem sv. Mihaela v njemu posvečeni kapeli, oltarjem sv. Trojice v levi kapeli in oltarjem bratovščine Matere božje v desni kapeli (oltarja v stranskih kapealah sta zamenjala patrocinij). Sredi cerkve so postavili kip Brezmadežne. Milostno podobo so na veliki oltar prenesli 2. avgusta 1686. Tržaški škof Jakob Gorizzutti je 8. avgusta 1688 posvetil veliki oltar, naslednji dan pa še tri stranske.

V času vladanja avstrijskega cesarja Jožefa II. so na Goriškem razpustili številne samostane in cerkve, tudi svetišče na Sveti Gori. Povelje je z Dunaja prišlo 8. aprila 1785, izvršili pa so ga 28. januarja 1786. Milostno podobo so prenesli v solkansko cerkev, frančiškanom so dali na razpolago minoritski samostan v Gorici,

² Svetogorsko zgodovino povzemam po feljtonskih objavah v uradni publikaciji svetišča, imenovani *Svetogorska Kraljica*, ki je izhajala na Sveti Gori med letoma 1938 in 1939. Literatura o svetišču je zelo obsežna, najboljši pregled je v zborniku posveta ob 450. obletnici prikazovanj: *Sveta Gora. 1539–1989* (ed. Branko Marušič), Gorica 1990.

³ Za stavbno zgodovino in tloris cerkve cf. Emilijan CEVC, *Stara cerkev na Sveti Gori, Sveta Gora. 1539–1989* (ed. Branko Marušič), Gorica 1990, pp. 60–72; Pavla JARC, *Cerkev na Sveti Gori. Nastanek in njeno nasledstvo, Barok na Goriškem / Il barocco nel Goriziano* (ed. Ferdinand Šerbelj), Nova Gorica 2006, pp. 211–222.

⁴ Ranieri Mario COSSAR, *Storia dell'arte e dell'artigianato a Gorizia*, Pordenone 1948, pp. 49–50.

1. Veliki oltar, pred 1686. Marijino Celje nad Kanalom (Lig), cerkev sv. Zenona in Marijinega imena

»samostan in cerkev so razdejali«, oltarje in ostalo opremo pa razprodali na dražbi 13. novembra 1786, in sicer za 1500 goldinarjev, čeprav je bila cerkev ocenjena na 150 tisoč goldinarjev. Opremljena je ostala le kapela sv. Mihaela.⁵

Natančnega seznama, kam je šla vsa svetogorska cerkvena oprema, žal nimamo, iz literature pa je razvidno, da so za romarsko cerkev na Marijinem Celju nad Kanalom (Ligu) odkupili veliki oltar, obhajilno mizo in dva kropilnika, v cerkvi sv. Nikolaja v kraju Avber na Krasu sta svetogorski tabernakelj in prižnica (datirana 1734), v cerkvi sv. Križa v Batah pa svetogorska stranska oltarja.⁶

Genealogijo rodbine Pacassi, ki je bila grškega porekla in naj bi se ob koncu 16. stoletja preselila iz Benetk v Gorico, sta najbolje predstavila R. M. Cossar in Verena Koršič.⁷ V našem okviru, to je v drugi polovici 17. stoletja, sta med njenimi predstavniki najpomembnejša Giovanni starejši (umrl 1697) in njegov sin Leonardo (umrl 1697). Giovanni starejši je bil sin Leonarda (umrl 1658) in najverjetneje Elizabete Sartoni. Leta 1659 se je poročil z Jožefo Prelz, s katero je imel več otrok, med temi hčerko Ano Marijo, ki se je 1698 poročila s Pasqualejem Lazzarini (1667–1731), in sina Leonarda, ki se je leta 1684 oženil z Lucijo Leon. Tudi Leonardo je imel številno potomstvo, delavnico pa je po očetovi smrti prevzel Giovanni mlajši (1686–1745), najprej ob pomoči matere in očetovega svaka Mihaela Cussa (1657–1699), potem pa samostojno.

Kamnoseški delavnici Pacassijev so avtorji, ki so se posvečali baročnemu kiparstvu in kamnoseštvu na Goriškem in med katerimi velja omeniti zlasti Sergeja

⁵ COSSAR 1948, cit. n. 4, pp. 45, 86.

⁶ Cerkvica sv. Zenona je prvič omenjena leta 1325, poznogotska stavba je nastala v 16. stoletju. Sprva je bila podružnica pražupnije v Kanalu, leta 1757 je postala vikariatna cerkev, in sicer po zaslugi donacije duhovnika domačina Andreja Blažiča, ki je služboval na Dunaju. Ta je cerkvi podaril tudi novo Marijino podobo, kopijo milostnega kipa iz svetišča v Marijinem Celju (Mariazell) na Štarejskem, ki je bila postavljena na oltar 8. septembra 1761. Takrat so se pričela romanja, ki so bila vse bolj množična, kraj pa so po novi cerkveni zavetnici začeli imenovati Marija Cel, kasneje Marijino Celje nad Kanalom. Leta 1774 so zgradili novo cerkev, od stare so ohranili le gotski prezbiterij, spremenjen v zakristijo. Cf. Štefan KOCIANČIČ, *Marija Cel nad Kanalom. Kratek pregled zgodovine te kaplanije in božje poti od njenega vstanovljenja do sadanjega časa*, Gorica 1853; Branko MELINK, *Marijino Celje nad Kanalom*, Marijino Celje 1995. Cerkev v Avberju je prvič omenjena leta 1450, sedanja stavba je bila zgrajena 1631–1631 in po 1787 preurejena poznobaročnem slogu. Glavni oltar in prižnica, datirana iz 1734, sta prenesena iz svetogorske cerkve. Cf. Andrej JAZBEC – Minka OSOJNIK, *Avber – cerkev sv. Nikolaja, Varstvo spomenikov. Poročila*, LII, 2017, p. 13.

⁷ Ranieri Mario COSSAR, *Artisti goriziani del passato. I Pacassi (precisioni documentarie)*, *La Porta Orientale*, XV, 1945, pp. 166–177; Verena KORŠIČ, s. v. Pacassi, *Primorski slovenski biografski leksikon*, II, Gorica 1982–1985, pp. 539–540. Ker se osebna imena Pacassijev ponavljajo, smo najpomembnejše predstavnike določili tako, da smo dva Giovanniija poimenovali kot starejšega in mlajšega, z Leonardom pa je mišljen sin Giovanniija starejšega. Pri Cossarju so oznake veliko bolj natančne z rimskimi številkami, saj je upošteval celotno rodovno drevo.

2. Veliki oltar, pred 1686. Avber na Krasu, cerkev sv. Nikolaja

Vrišerja, Maddaleno Malni Pascoletti in Massima De Grassi, pripisali številne oltarje, vendar zlasti na osnovi slogovne analize, saj zaenkrat poznamo le malo arhivsko izpričanih ali signiranih del.⁸

Prva omemba o dejavnosti Pacassijev na Goriškem je zapis v *Liber mortuorum* goriške župnije, v katerem je Leonardo ob smrti leta 1658 označen kot »lapidata ex Venetiis laborans PP. Carmelitani«.⁹ Leonardo je najverjetneje sodeloval pri delih za Marijino cerkev na Kostanjevici pri Gorici, ki so jo leta 1649 prevzeli bosonogi karmeličani. Drugih podatkov o Leonardu nimamo.

Giovanni starejši je imel pred odkritjem prepisa predračuna za veliki oltar v Marijinem svetišču na Sveti Gori nad Gorico le eno dokumentirano delo, in sicer veliki oltar v cerkvi sv. Marjete v zaselku Santa Margherita del Gruagno (Moruzzo), postavljen med letoma 1660 in 1667.¹⁰

Na podlagi tega edinega dokumentiranega dela ter po slogovni primerjavi in mnenjih predhodnih avtorjev mu je Massimo De Grassi pripisal še nekatere druge oltarje. Sorodno, vertikalno poudarjeno arhitekturno zasnovo stebriščnega oltarja s podvojeno atiko zasledimo na velikih oltarjih župnijskih cerkva v Podgori in Svetem pri Komnu ter stranskih oltarjih sv. Jožefa (1685, naročnik družina Cobenzl) in sv. Frančiška Ksaverija (1686, naročnik družina della Torre) v goriški jezuitski cerkvi sv. Ignacija. Zmeraj sorodna, vendar z nekoliko drugačno rešitvijo v atiki, kjer je med segmenta lokov vključen okvir, sta velika oltarja v Solkanu in na Kostanjevici pri Gorici. Nadaljnji razvoj te tipologije predstavlja veliki oltar župnijske cerkve v Ločniku, uničen med prvo svetovno vojno in znan s predvojne fotografije. Osrednji del oltarja ima še bolj poudarjen višinski zagon, saj med oltarno nišo in navpično postavljenim ovalnim okvirom v atiki ni preklade. Zaradi sorodnih marmornih intarzijah na predeli oltarne menze sta tudi

⁸ Sergej VRIŠER, *Baročno kiparstvo na Primorskem*, Ljubljana 1983; Maddalena MALNI PASCOLETTI, Il Seicento e il Settecento nel Goriziano, *Enciclopedia monografica del Friuli – Venezia Giulia*, 3/ III, Udine 1980, pp. 1677–1720; Maddalena MALNI PASCOLETTI, Per una catalogazione degli altari barocchi nel Friuli Orientale, *Marian e i pais dal Friul Oriental*, Udine 1986, pp. 251–334; Massimo DE GRASSI, Nuovi contributi al catalogo di Leonardo Pacassi, *Studi Goriziani*, LXXVI, 1992, pp. 7–16; Massimo DE GRASSI, La scultura a Gorizia nell'età dei Pacassi, *Nicolò Pacassi. Architetto degli Asburgo. Architettura e scultura a Gorizia nel Settecento* (Gorizia, Musei Provinciali di Gorizia, Borgo Castello, 2. 4.–2. 6. 1998, edd. Emanuela Montagnari Kokelj – Giuseppina Perusini), Monfalcone 1998, pp. 85–123; Massimo DE GRASSI, La scultura nell'Isontino in età barocca, *Gorizia barocca. Una città italiana nell'impero degli Asburgo* (Gorizia, Castello di Gorizia, Biblioteca Statale Isontina, Museo dell'Arcidiocesi di Gorizia, 18. 12. 1999–30. 4. 2000, edd. Silvano Cavazza – Marino De Grassi), Monfalcone 1999, pp. 290–315.

⁹ COSSAR 1945, cit. n. 7, p. 171.

¹⁰ Guglielmo BIASUTTI, *Santa Margherita del Gruagno e la sua storia*, Udine 1968.

oltarja sv. Jožefa v goriški stolnici in sv. Srca Jezusovega v goriški cerkvi sv. Vida in Modesta najverjetneje delo Giovannija starejšega.¹¹

R. M. Cossar je v svojih objavah omenil dva spomenika s konca 80. let 17. stoletja, ki sta v virih pripisana neimenovanemu Pacassiju: kip sv. Ignacija na stebru pred goriško jezuitsko cerkvijo iz leta 1687 in veliki oltar v oratoriju sv. Mihaela ob goriški stolnici, postavljen pred letom 1689.

Jezuiti so prvotni leseni steber s kipom sv. Ignacija iz leta 1640 zamenjali s kamnitim že leta 1658. Ker je bil kip v slabem stanju, je leta 1687 malteški vitez grof Andrej Porcia plačal Pacassiju za nov steber in kip, oba v marmorju.¹²

Podatke o velikem oltarju v oratoriju sv. Mihaela je Cossar našel v dnevnikih Giovannija Antonija Capellaris, v katerih je zabeleženo, da je oltar izklesal Pacassi, oltarno sliko beneškega slikarja Gregoria Lazzarini (1656–1730) pa naročil grof Andrej Porcia. Oltar je datiran pred letom 1689, kajti takrat je duhovniška bratovščina za rešitev vernih duš prevzela novo stavbo.¹³ Capellaris, ki je vodil spremembo namembnosti oratorija ob razpustitvi bratovščine leta 1784, je v svojem zapisu ohranil podatek, da so veliki oltar, na katerem je bil eden od črnih stebrov prelomljen, leta 1785 umaknili na hodnik bivšega minoritskega samostana. Massimo De Grassi in Alessandro Quinzi menita, da so ravno ta oltar leta 1793 prenesli v Sveto pri Komnu in ne oltar sv. Leopolda iz goriške minoritske cerkve sv. Frančiška, kot je predlagal Blaž Resman.¹⁴

Kdaj je Giovanni starejši prepustil vodenje delavnice svojemu sinu Leonardu, ostaja zaenkrat še odprto vprašanje. Verjetno se je to zgodilo konec 80. let 17. stoletja, saj je vse kasnejše dokumentirane oltarje delavnice Pacassijev na Goriškem podpisal Leonardo. Vsekakor pa do prenosa delavnice na sina ni prišlo ob očetovi smrti, saj sta oba umrla leta 1697.¹⁵

¹¹ DE GRASSI 1998, cit. n. 8; DE GRASSI 1999, cit. n. 8.

¹² COSSAR 1945, cit. n. 7, p. 167; COSSAR 1948, cit. n. 4, p. 94.

¹³ COSSAR 1948, cit. n. 4, p. 135. Bratovščina je bila ustanovljena 1647 pri cerkvi sv. Roka. Potem ko jo je leta 1651 potrdil papež Inocenc X., so njen sedež prenesli v goriško župnijsko cerkev. Ker je štela vse več članov, so se odločili za gradnjo novega, samostojnega oratorija (preprosta stavba s tremi oltarji) ob župnijski cerkvi. Bratovščina in z njo oratorij sta bila ukinjena leta 1784.

¹⁴ DE GRASSI 1998, cit. n. 8, p. 112; ALESSANDRO QUINZI, Umetniška naročila Andreja grofa Porcie v Gorici, *Acta historiae artis Slovenica*, XIII, 2008, pp. 137–144; BLAŽ RESMAN, Veliki oltar v Svetem pri Komnu, goriško delo Angela Puttija, *Acta historiae artis Slovenica*, II, 1997, pp. 67–76. Na oltarju v Svetem je na predeli relief vernih duš, kar govori v prid izvirne lokacije v oratoriju. Kako lahko oltarno strukturo, ki je datirana najkasneje 1689, povežemo s kiparskim okrasom v atiki, ki je delo Angela de Putti (ok. 1675 – po 1730) iz okoli 1710, pa ostaja odprto vprašanje.

¹⁵ Za vprašanje prenosa vodenja delavnic cf. Matej KLEMENČIČ, "Turning point". Succession of sculpture workshops – legal issues, archival sources and connoisseurship, *Scultura lignea barocca di scuola tedesca tra Friuli, Carinzia, Stiria e Carniola* (ed. Giuseppina Perusini), Udine 2021, pp. 79–98.

Najstarejše dokumentirano Leonardovo delo je veliki oltar v cerkvi sv. Vida in Modesta v Podnanosu, zapis o plačilih v letih 1689 in 1690 je objavil Božidar Premrl.¹⁶ Na Goriškem je Leonardovo avtorstvo izpričano pri dveh velikih oltarjih: za stolnico v Gradišču ob Soči leta 1690¹⁷ in za župnijsko cerkve v Chioprisu iz leta 1695.¹⁸ Marmorne intarzije na predelah teh dveh oltarjev so najverjetneje izdelali specializirani mojstri, formirani po zgledu izdelkov delavnice Corbarelli, vendar brez njihove prefinjenosti.¹⁹ Po sorodnosti intarzij na predelah je Massimo De Grassi pripisal Leonardu veliki (1687) in dva stranska oltarja (1696 in 1697) župnijske cerkve v San Martino di Terzo d'Aquileia, veliki oltar župnijske cerkve v kraju Capriva iz leta 1691 in veliki oltar v cerkvi Sv. Trojice v Marianu del Friuli, ki je podobne datacije.²⁰

Leonardo Pacassi je krog dejavnosti svoje delavnice razširil tudi izven meja Goriške in to najverjetneje po zaslugi jezuitskih navezav. Radmila Matejčić je objavila dokumente, ki izpričujejo Leonardovo avtorstvo oltarja Žalostne Matere božje v jezuitski cerkvi sv. Vida na Reki leta 1696. Na podlagi slogovne analize mu je pripisala tudi veliki in dva stranska oltarja v Marijini cerkvi na Trsatu (1692) ter veliki oltar župnijske cerkve v kraju Kastav (1693).²¹

Leonardo je od leta 1695 sodeloval pri opremi cesarskega mavzoleja pri graški jezuitski cerkvi. Predstavil je namreč dva načrta za veliki oltar in cesar Leopold I. je izbranega odobril 26. septembra 1697.²² Toda še istega leta, 20. decembra, je Leonardo nenadno umrl. Po Leonardovi smrti si je njegova vdova Lucija Pacassi prizadevala, da bi pomembno graško naročilo obdržala za delavnico, in sicer ob

¹⁶ Božidar PREMRL, Trije primorski oltarji – trije kiparji in dva pozlatarja. Leonardo Pacassi, Angelo Sperandi, Auguštín in Jurij Ferfilla ter Karel Florianis, *Zbornik za umetnostno zgodovino*, n. s. XLI, 2005, pp. 191–205.

¹⁷ Luciano ALBERTON – Vinicio TOMADIN, *Il Duomo di Gradisca*, Udine 1981.

¹⁸ DE GRASSI 1992, cit. n. 8, pp. 8–11: na tabernaklju izpisana ime in letnica, v župnijskem katapu na pa zapis o poplačilu potomcem Leonarda Pacassi.

¹⁹ Giuseppina PERUSINI – Piera SPADEA, Il commesso marmoreo negli altari di Pacassi, *Nicolò Pacassi. Architetto degli Asburgo. Architettura e scultura a Gorizia nel Settecento* (Gorizia, Musei Provinciali di Gorizia, Borgo Castello, 2.4.–2.6. 1998, edd. Emanuela Montagnari Kokelj – Giuseppina Perusini), Monfalcone 1998, pp. 132–141.

²⁰ MALNI PASCOLETTI 1986, cit. n. 8, pp. 261–262; DE GRASSI 1998, cit. n. 8, pp. 90–91.

²¹ Radmila MATEJČIČ, Udio goriških i furlanskih majstora u baroknoj umjetnosti Rijeke, *Zbornik za likovne umetnosti*, XIV, 1978, pp. 153–174.

²² COSSAR 1945, cit. n. 7, p. 167; Matej KLEMENČIČ, Goriški in beneški delež pri Schoyevem velikem oltarju v graški stolnici. Pasquale Lazzarini in Giovanni Marchiori, *Barok na Goriškem / Il barocco nel Goriziano* (ed. Ferdinand Šerbelj), Nova Gorica 2006, p. 293.

pomoči svaka Mihaela Cussa, ljubljanskega kamnoseka. Toda tudi Cussa je 18. oktobra 1699 nenadno umrl in zato naročila niso mogli zadržati.²³

Po tem kratkem pregledu opusa Giovannija starejšega in Leonarda Pacassi se vrnimo k svetogorskemu velikemu oltarju, ki je danes v prezbiteriju cerkve v Marjinem Celju nad Kanalom. Po tipologiji spada tako med stebriščne oltarje s podvojeno atiko, kot med oltarje s tridelno arhitekturo, saj sta poleg glavne niše nad oltarno menzo še dve stranski nad oltarnima prehodoma. Oltarni nastavek ima izrazito višinski poudarek, z dvema paroma vitkih, inkrustiranih stebrov, ki se zaključujejo s korintskimi kapiteli. Sprednja para stebrov sta v v tlorisu osmerokotnika, s skladjem geometrijskih motivov na vsaki stranici. Sosledje traku z zaobljenima zaključkoma, traku z vrisanima segmentoma na zaključkih in kroga se ponovi tudi na ovalnem okviru oltarne niše. Vanjo je vključena kvadratna uokvirjena edikula z reliefom krone, iz katere sijajo v zaključku ovala žarki, nad lokom pa je na belem ostenju motiv kometa ali roga izobilja. Oltarna menza sloni na dveh bazah z inkrustiranim motivom kroga, na predeli pa sta ob osrednjem enakokrakem križu levo in desno osmerokotni zvezdi, izoblikovani s presekom dveh kvadratov. Geometrijski motivi so obrobljeni z belim marmornim okvirom. Inkrustacije v enaki tehniki krasijo tudi baze stebrov oltarnega nastavka. Na stebrih sloni nadstropna atika z nazobčanim ogredjem. Spodnja greda, ki se nad oltarnim središčem pne v loku, izoblikuje pristreška in osrednjo konzolo. Nad lokom se dviguje ravna greda s pristreškoma in konzolnim zaključkom. Tudi stranski niši nad oltarnima prehodoma imata vsaka svoje čelo.

Oltar je bogato kiparsko okrašen. Na ločnih pristreških prve grede slonita dva puta, na arhitravu nad zadnjima paroma stebrov pa atiko obrobljata dva stoječa angela z rogom izobilja; med sklepno konzolo in lokoma se spuščata sadna venca. Podobno dekoracijo zasledimo na čelih, ki zaključujeta niši nad oltarnima prehodoma: frontona zapolnjevata angelski glavic in simetrično padajoča venca, na vrhu segmentov pa sedita puta. V nišah oltarnih prehodov sta prostostoječa celopostavna kipa sv. Frančiška in sv. Antona Padovanskega.

²³ KLEMENČIČ 2021, cit. n. 15, pp. 83–84. Leonardo je v zadnjem obdobju podpisal tudi nekaj drugih naročil, ki pa so bila dokončana in izplačana. V župnijskem arhivu v Villi Vicentini so v letih 1699, 1700 in 1703 zabeležena plačila za izdelavo vratnih nadstreškov v tamkajšnji cerkvi potomcem in ženi Leopolda Pacassi (DE GRASSI 1992, cit. n. 8, p. 12). Po mnenju R. M. Cossarja naj bi goriški arhidiacon Janez Krstnik Križaj, ki je pričel s prenovo goriške mestne župne cerkve sv. Hilarija in Tacijana leta 1682, naročil novi veliki oltar pri Giovanniju starejšem in Leonardu Pacassi (COSSAR 1948, cit. n. 4, pp. 129–130). Iz dokumentov, ki jih je objavila Helena Seražin, pa je razvidno, da sta pogodbo za tabernakelj podpisala vdova Lucija Pacassi in njen sin Giovanni mlajši leta 1705 (Helena SERAŽIN, Kipi Pietra Baratte na velikem oltarju goriške stolnice, *Acta historiae artis Slovenica*, IV, 1999, pp. 107–121).

Tabernakelj v Marijinem Celju je kasnejši dodatek in ob natančnem opazovanju postane očitno, da je tudi narejen iz drugačnih marmorjev in barvno neuskkljen z oltarno arhitekturo.²⁴ Izvirni tabernakelj, ki je danes na velikem oltarju cerkve sv. Nikolaja v kraju Avber na Krasu, sloni na bazi, v katero je vdolana kustodija. V tlorisu je okrajšani osmerokotnik, s tremi daljšimi in dvema krajšima stranicama, zadaj pa je odrezan. Na daljših stranicah po dva stebriča s korintskimi kapiteli nosita segmentno čelo, na krajših so plitve niše. Nad tamburom, ki ga obkroža bronasti parapet, sloni zaobljena kupola. Tudi kipci putov na segmentih čela so bronasti.

Svetogorski oltar je tako v arhitekturni zasnovi kot v tehniki inkrustacije soroden drugim oltarjem, ki so pripisani Giovanniju Pacassi starejšemu, morda najbolj stranskemu oltarju sv. Jožefa iz leta 1687 v goriški jezuitski cerkvi. Zmoti nas le tridelna zasnova z nišama nad oltarnima prehodoma, saj jo zasledimo šele pri velikem oltarju, ki ga je Pasquale Lazzarini izdelal leta 1705 za cerkev Kristusa Križanega v Krminu.²⁵ Niši nad oltarnima prehodoma sta tako najverjetneje kasnejši dodatek, saj so oltar tudi kasneje dopolnjevali.²⁶ Kipi štirih angelov in dveh svetnikov, ki jih je Pacassi najverjetneje kupil v Benetkah, kot je bilo v goriških in ljubljanskih kamnoseških delavnicah tedaj v navadi, pa še čakajo na poglobljeno zanimanje barokistov.

Post scriptum: Opozoriti velja na pomemben podatek, ki ga najdemo tako pri Fajdigi kot v breviariju iz leta 1778. Stranska oltarja Sv. Trojice in Bratovščine Milostne Matere Božje, oba datirana 1688, naj bi bila delo Giovannija Pacassi starejšega in njegovega sina Leonarda. Toda v tem primeru gre le za omembo Pacassijev, brez prepisa dokumentov. Vprašanje tako ostaja odprto in potrebuje nadaljnje raziskave.

²⁴ KOCIANČIČ 1853, cit. n. 6, p. 22.

²⁵ Tridelno shemo zasledimo že na velikem oltarju v Marijini cerkvi na Trsatu (1692), ki je pripisan Leonardu, vendar v tem primeru stranski niši še nista samostojni, saj sta vključeni v osrednji nastavek.

²⁶ »Ob koncu 17. stoletja je bilo torej v svetogorskem svetišču 5 lepih kamenitih oltarjev. Glavni oltar in oltar sv. Ane sredi cerkve so potem z različnimi marmornatimi dodatki dopolnjevali.« (Svetogorska Kraljica, 1939, II, 3, p. 2)

PRILOGA

Breviarium Historicum Tripartitum Ecclesiae et Conventus Beatissimae Virginis Gratiarum, 1778, rokopis, Škrabčeva knjižnica Frančiškanskega samostana Kostanjevica, Kostanjevica pri Gorici, Caput II, § I, 27.

“Pretensione dell Altar fatto al Monte Santo
 “Per lavor senza le porte io pretendo Ducati...1500.
 “Per il Tellaro, che entra entro nel nigo della Madona...100.
 “Per due porte ad parte dall Altare...120.
 “Per il tabernacolo con li bronzi...450.
 “Per due porte della Sacristia, e S. Michaele...80.
 “Per le figure spessa di prima al scultore: cioe per sei figure...72.
 “Per spesa della condotta di barche, e carezzo...15.
 Summa Ducati 2337.
 Gioanne Paccassi.

“Per l’altare senza le porte delle parti non puol praeten
 “der (...) Ducati ...1200.
 “Per il telaio della Madona con la Sua corona e pedestale ...60.
 “Per le porte delle parti del’Altare Ducati 40. per cadauna ...80.
 “Per il Tabernacolo con li bronzi, e figure ...350.
 “Per le due porte di sagristia, e capella per cadauna Ducati 25. ...50.
 “Per le due figure di pietra di Vicenza sopra le porte per
 “cadauna Ducati 15. ...30.
 “Per li quatro Angeli per cadauno Ducati cinque ...20.
 Ducati 1790.

Viri ilustracij: Fotodokumentacija TIC Kanal, foto Damijan Simčič (1); Fotodokumentacija ZVKDS OE Nova Gorica, foto Minka Osojnik (2)

Giovanni Pacassi il Vecchio († 1697) e l'altar maggiore nel Santuario mariano di Monte Santo di Gorizia (prima del 1686)

RIASSUNTO

Nel Breviario della storia del Santuario di Monte Santo di Gorizia del 1778 (*Breviarium Historicum Tripartitum Ecclesiae et Conventus Beatissimae Virginis Gratiarum*), conservato presso la Biblioteca del Convento francescano di Castagnevizza (Gorizia), si è conservata una copia del preventivo (e della sua correzione) per l'altar maggiore in marmo, presentato da Giovanni Pacassi il Vecchio. L'altare è anteriore al 1686, poiché l'immagine della Madonna delle Grazie vi fu solennemente inserita in quell'anno. L'altare fu consacrato due anni dopo. Quando il santuario fu soppresso nel 1786, a causa della riforma giuseppina, la struttura dell'altare fu acquistata per la chiesa di Marija Celje sopra Kanal (Lig), e il tabernacolo per la chiesa di S. Nicola ad Avber sul Carso. L'altare maggiore di Monte Santo è simile sia nel disegno architettonico sia nella tecnica dell'intarsio ad altri altari attribuiti a Giovanni Pacassi il Vecchio, e soprattutto all'altare laterale di San Giuseppe del 1687 nella chiesa dei Gesuiti a Gorizia. Le statue di quattro angeli e due santi furono molto probabilmente acquistate da Pacassi a Venezia, come era consuetudine nelle botteghe degli scalpellini di Gorizia e Lubiana.

Sinopsisi / Abstracts

1.01 IZVIRNI ZNANSTVENI ČLANEK

Katarina ŠMID, Herakles in Alkestida na šempetrski grobnici. Aticizirajoči provincialni relief

Ključne besede: Herakles, Alkestida, Šempeter v Savinjski dolini, rimska doba, Vindonij, poliklejtovsko kiparstvo, klasicizem

Prispevek obravnava upodobitev Herakla in Alkestide na Vindonijevi grobnici na rimski nekropoli v Šempetru v Savinjski dolini. Četudi motiv relativno pogosto nastopa v rimski dobi in ga v lepem številu zasledimo v donavskih provincah, pa šempetrski prizor od njih izstopa, kar se kaže zlasti v podobi Herakla in skalnati pokrajini, po kateri stopata protagonista. Medtem ko Alkestida najbolje ustreza liku na stenski sliki v Tiru, pa pri Heraklovem poudarjenem mladostništvu, kontrapostu in navzdol uprtemu pogledu pridejo bolj do izraza poliklejtovski vzori, lik pa še najbolj ustreza Heraklu na aticizirajočem trifiguralnem reliefu v Vili Torlonia. Na grške vzore nenazadnje kaže tudi skalnata pokrajina s skalo, na kateri počiva kij. Slednji detajl je denimo prisoten pri Lizipu pripisanemu Heraklu tipa Farnese, še bolj izrazito pa pri reliefu št. 12 Telefovega friza Pergamonskega oltarja.

1.01 ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

Katarina ŠMID, Heracles and Alcestis in the Tomb in Šempeter. An Atticising Provincial Relief

Keywords: Heracles, Alcestis, Šempeter in the Valley of Savinja, Roman era, Vindonius, Polyclitan statuary, classicism

This paper discusses the scene of Heracles and Alcestis in Vindonius' tomb in the Roman necropolis of Šempeter in the Savinja Valley. Although the motif is relatively well spread in the Roman era and appears relatively often in the Danubian provinces, the scene in Šempeter stands out especially in the effigy of Heracles and the setting with the outcropping rock, which supports the club. While Alcestis resembles Alcestis on the wall painting in Tyros, Heracles' emphasized adolescence, contrapposto pose, and bowed head draw attention to Polyclitan characteristics, whereas the hero matches at its best Heracles in the Atticizing three-figure relief in Villa Torlonia. Nevertheless, also the rocky setting with the outcropping rock, on which the club lies, points to the Greek roots. That detail is present on to Lysippus attributed Weary Heracles and also in the relief plate no. 12 of the Telephos' Frieze from the Great Altar.

1.01 IZVIRNI ZNANSTVENI ČLANEK

Guido TIGLER, Upodobitev Samsona "Arturjevega mojstra"

Ključne besede: Samson v boju z levom, romansko kiparstvo, Arturjev mojster, Modena (Italija) katedrala, Wiligelmo

Objava reliefa v tufastnem apnencu z upodobitvijo Samsona z levom v zasebni zbirki, ki prihaja iz okolice Modene, se datira v dvajseta leta 12. stoletja in se pripisuje »Arturjevemu mojstru«, pripadniku Wiligelmove šole.

1.01 ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

Guido TIGLER, A Depiction of Samson by "Master of Arthur"

Keywords: Samson and the lion, romanesque sculpture, Arthur Master, Modena (Italy) cathedral, Wiligelmus

Publication of a relief in tufaceous limestone with Samson and the lion, in a private collection, coming from the surroundings of Modena, datable to the 1120s and attributable to the "Master of Arthur", a member of Wiligelmo's school.

1.01 IZVIRNI ZNANSTVENI ČLANEK

Renata NOVAK KLEMENČIČ, Nekaj novih izhodišč za rekonstrukcijo koperske romanske stolnice

Ključne besede: Koper, stolnica Marijinega Vnebovzeta, romanika, arhitektura, kripta, Oglej, Novigrad

V osnovi romanska bazilika s kripto pod dvignjenim korom in portikom na zahodu je bila v 15. stoletju podaljšana proti zahodu, v baroku pa spremenjena v dvoransko cerkev. Staro romansko stolnico je mogoče rekonstruirati na osnovi tlorisa iz leta 1690, arhitekturnih ostankov, opisov iz zgodnjega novega veka in primerjalnega gradiva. Cerkev je med večjimi stolnicami jadranskega prostora tega časa, po tipologiji – gre za triladijsko baziliko, predeljeno s stebri, ki ima apside v ravni vrsti – in po oblikovanju dvignjenega kora nad kripto je primerljiva s Poponovo fazo oglejske bazilike (1021–1031) in s katedralo v Novigradu, ki je prav tako nastala po oglejskih vzorih.

1.01 ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

Renata NOVAK KLEMENČIČ, Reconsidering the Reconstruction of the Romanesque Cathedral in Koper

Keywords: Koper, Capodistria, cathedral, Romanesque, architecture, crypt, Aquileia, Cittanova

The Cathedral of Koper (Ital. Capodistria) was originally a Romanesque basilica with a crypt under a raised choir in its eastern part and with a portico to the west. In the 15th century, it was extended to the west and converted into a hall church in the Baroque period. The old Romanesque cathedral can be reconstructed based on a floor plan from 1690, as well as architectural remains, descriptions from the early modern period, and comparative material. The church is among the larger cathedrals of the time in the Adriatic area. In terms of typology, being a three-nave basilica with columns, apses in a straight

row to the east, and a raised choir above the crypt, it is comparable to the Basilica of Aquileia as it was rebuilt (1021–1031) by Patriarch Poppo, and to the cathedral in Novigrad, which was also built following the models of Aquileia.

1.01 IZVIRNI ZNANSTVENI ČLANEK

Sara TURK MAROLT, Izgubljene, pozabljene in novo odkrite srednjeveške stenske poslikave iz nekdanje cerkve in samostana sv. Frančiška v Kopr

Ključne besede: samostan in cerkev sv. Frančiška, Koper, frančiškani, freske, stensko slikarstvo, 14. stoletje

Stenske poslikave so, kljub danes skopim še vidnim ostankom, v srednjem veku krasile tako notranjščino cerkve sv. Frančiška kot tudi nekatere samostanske prostore. V medvojnem obdobju so v sklopu restavratorskih del tržaške Soprintendenze v križnem hodniku zabeležili več odkritih fragmentov fresk, med katerimi sta bili najbolj ohranjeni poslikava (v dveh plasteh) v luneti portala, ki je povezoval križni hodnik s cerkvijo, in poslikava na desni strani istega portala z Marijo z detetom na prestolu, sv. Frančiškom in klečečim vitezom v priprošnji. Prav tako so bili na severni steni v cerkvi sv. Frančiška v času obnovitvenih del v 60. letih odkriti fragmenti (po vsej verjetnosti) freskantskega cikla iz življenja sv. Frančiška, v času zadnjih obnovitvenih del (2007–2013) pa tudi dve plasti stenske poslikave za sedilijami v niši na južni steni prezbiterija. Prispevek se osredotoča na zgodovino odkritja poslikav ter na njihovo slogovno in časovno opredelitev.

1.01 ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

Sara TURK MAROLT, Lost, Forgotten, and Newly Discovered Medieval Frescoes from the Former Church and Monastery of St. Francis in Koper

Keywords: church and cloister of Saint Francis, Koper, franciscans, fresco painting, mural painting, 14th century

Despite the scarcely visible remains, the wall paintings adorned the interior of the medieval church of Saint Francis as well as some parts of the monastery. During the restoration work of the Trieste Soprintendenza at the end of the interwar period, several fragments of fresco paintings were recorded in the cloister area. The best preserved were a fresco painting (in two layers) in the lunette of the portal connecting the church with the cloister, and the painting located on the right side of the same portal featuring the Virgin with the child on the throne with St. Francis and the kneeling knight. Fragments of mural paintings were also discovered on the north nave wall in the church of St. Francis during the restoration works in the 1960s, and in the main chapel in the niche on the south wall at the time of the last restoration works (2007–2013). The article focuses on the history of the discovery of paintings, and on their analysis.

1.01 IZVIRNI ZNANSTVENI ČLANEK

Anabelle KRIŽNAR, Avtorstvo stenskih poslikav, pripisanih Janezu Aquili, na osnovi materialne karakterizacije ometov in slikarskih tehnik

Ključne besede: Johannes Aquila, ometi, pigmenti, slikarske tehnike, avtorstvo

Janez Aquila je znan po stenskih poslikavah iz ok. 1400 v Veleméru (Madžarska), Turnišču in Martjancih (Slovenija) ter Bad Radkersburgu in Fürstenfeldu (Avstrija). V tej raziskavi smo z različnimi invazivnimi in neinvazivnimi tehnikami (OM, SEM-EDX, FTIR, XRD, XRF, VIS) analizirali materiale in slikarske tehnike, ki so jih uporabljali on sam in njegova delavnica. Pridobljeni rezultati odkrivajo veliko razliko v kakovosti tehnične izvedbe med njegovimi zgodnjimi poslikavami in kasnejšimi, ki so jih večinoma izvedli njegovi učenci.

1.01 ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

Anabelle KRIŽNAR, Authorship of Wall Paintings Attributed to Johannes Aquila on the Basis of Material Characterization of Plasters and Painting Techniques

Keywords: Johannes Aquila, plasters, pigments, painting techniques, authorship

Johannes Aquila is well known for his mural paintings from around 1400 in Velemér (Hungary), Turnišče and Martjanci (Slovenia), Bad Radkersburg and Fürstenfeld (Austria). In this research, materials and painting techniques used by him and his workshop were studied, applying different invasive and non-invasive techniques (OM, SEM-EDX, FTIR, XRD, XRF, VIS). Obtained results revealed a huge difference in the quality of technical execution between his early murals and his latter ones, where most of the work was carried out by his disciples.

1.01 IZVIRNI ZNANSTVENI ČLANEK

Gašper CERKOVNIK, Srednjeveška fragmenta Živega križa in Pohoda sv. Treh kraljev v Topolšici: novoodkrito delo t. i. vojvodske delavnice

Ključne besede: Topolšica, srednjeveško stensko slikarstva, ikonografija, Živi križ, Pohod in poklon sv. Treh kraljev, vojvodska delavnica

Leta 2018 so bili v cerkvi sv. Jakoba v Topolšici nepričakovano odkriti fragmenti srednjeveške stenske poslikave. Prvi prikazuje nenavadni motiv Živega križa, drugi Pohod sv. Treh kraljev. Upodobitev Živega križa je po fragmentu na Ptujju šele druga znana v Sloveniji, poslikave pa se slogovno vežejo na prav tako redka dela t. i. vojvodske delavnice, ki je delovala predvsem na Štajerskem. Na podlagi sloga jih zato lahko datiramo v drugo desetletje 15. stoletja.

Gašper CERKOVNIK, Medieval Fragments of the Living Cross and Procession of the Magi in Topolšica: a New Work by So-called “Ducal Workshop”

Keywords: Topolšica, medieval mural painting, iconography, Living Cross, Procession and Adoration of the Magi, Ducal Workshop

In the year 2018 a surprising discovery of fragmented medieval frescoes was made in St. James' church in Topolšica. The first fragment depicts an unusual motif of the Living Cross, the second one the Procession of the Magi. The depiction of the Living Cross is, after that one in the Ptuj parish church, the second example known in Slovenia, while the frescoes can be identified as a relatively rare work of the so-called “Ducal Workshop”, active mostly in Duchy of Styria. According to the style, they can be dated into the second decade of the 15th century.

Mojca JENKO, Lepa Sočutna s Starih Svetih gorà nad Podsredo v luči novejših spoznanj

Ključne besede: Lepa Pietà, Stare gore nad Podsredo, praška cesarska delavnica, Křivákova Pietà (Olomouc, Moravska), Benediktinska opatija Seeon (Bavarska), Bílá Hora (kamnolom), petrografska analiza

Plastika, razstavljena v Narodni galeriji v Ljubljani, je pripisana krogu Mojstra sv. Jakoba, najpomembnejšega kiparja Ptujskogorske kiparske delavnice, izšolanega v Pragi, v kiparski delavnici svetovidske stavbarske delavnice. Novejša češka strokovna literatura dokazuje, da so tam izdelali vrsto Lepih Pietà, izklesanih iz monolitnih blokov iz kamnoloma v Bili Hori. Raztresene so širom Evrope; naročnikom so jih dostavljali po rekah in ko-pnem. Tudi naš primerek je nedvomno izklesal v praški cesarski delavnici izšolani kipar, kar dokazuje formalne značilnosti, vključno z detajli; izjemno blizu je Křivákovi Pietà iz Olomouca (Moravska) in Lepi Sočutni iz benediktinske opatije Seeon (Bavarska). Od vseh pa se razlikuje po Marijinem pogledu v daljavo, kar dokazuje nadaljnjo stopnjo slogovnega razvoja. Kje je Lepa Sočutna s Starih Svetih gora nastala, bo ostala skrivnost vse dotlej, ko bo opravljena petrografska analiza.

Mojca JENKO, Latest Findings about the Beautiful-Style Pietà from Stare Svete Gore nad Podsredo

Keywords: Beautiful-Style Pietà, Stare gore nad Podsredo, Prague Imperial Workshop, Křivák's Pietà (Olomouc, Moravia), Benedictine Monastery in Seeon (Bavaria), Bílá Hora (quarry), petrographic analysis

This Pietà sculpture, on permanent display at the National Gallery of Slovenia, has been attributed to the circle of the so-called Master of St. James, the leading sculptor of the Ptujška Gora workshop, who had been trained in Prague, in the workshop of the St. Vitus cathedral. Bohemian researchers have recently shown that a number of Beautiful-Style Pietàs carved from the Bílá Hora quarry monoliths originated from this Prague workshop and, by river and land, travelled widely across central Europe. With its formal

characteristics and detailing, our Pietà appears to be stylistically close to Křivák's Pietà from Moravian Olomouc and to the Beautiful Pietà from the Bavarian Benedictine Monastery in Seon. Madonna's distinct gaze into the distance, though, seems to point to a later stylistic stage. Nevertheless, without a petrographic analysis, the origin of the Pietà from Stare Svete Gore nad Podsredo remains unsolved.

1.01 IZVIRNI ZNANSTVENI ČLANEK

Katarina RICHTER, Poslikava starejše beljaške slikarske delavnice v cerkvi sv. Doroteje v Žabnicah (Camporosso in Valcanale)

Ključne besede: starejša beljaška slikarska delavnica, Friderik Beljaški, Janez Ljubljanski, Žabnice, Kanalska dolina

V cerkvi sv. Doroteje v Žabnicah v Kanalski dolini so bile leta 2013 odkrite, pred kratkim (2018–2019) pa konservirane kakovostne srednjeveške freske. Poslikava severne ladijske stene je posvečena Pohodu in Poklonu sv. treh kraljev, slavoločna stena pa drugim svetopi-semskim in svetniškim podobam. Na podlagi slogovnih in motivnih podobnosti s poslikavami na Avstrijskem Koroškem so freske pripisljive starejši beljaški slikarski delavnici Friderika Beljaškega s sodelovanjem Janeza Ljubljanskega. Nastale so proti sredini 15. stoletja.

1.01 ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

Katarina RICHTER, Frescoes by the Elder Villach Painting Workshop in the Church of St. Dorothy in Žabnice (Camporosso in Valcanale)

Keywords: the Elder Villach Painting Workshop, Friedrich of Villach, Johannes of Laibach, Camporosso, Valcanale

In 2013 medieval frescoes of considerable quality were discovered in the small church of Saint Dorothy in Camporosso in Valcanale, Italy. They have also recently been conserved (2018–2019). The north wall of the nave is dedicated to the scenes of the Journey and Adoration of the Magi while the triumphal arch is decorated with more scenes from the Bible as well as images of saints. On the basis of stylistic and motif similarities to wall paintings in Carinthia, Austria, the frescoes may be attributed to Master Friedrich of Villach and his Elder Villach Painting Workshop with the collaboration of Johannes of Laibach. The frescoes were painted towards the middle of the 15th century.

1.01 IZVIRNI ZNANSTVENI ČLANEK

Nataša GOLOB, Magister Briccius Preprost de Cilia in njegove knjige

Ključne besede: Brikcij Preprost iz Celja († 29. 11. 1505), zasebna knjižnica, Brikcijevi podpisi, latinski avtorji, italijanski humanizem, dunajsko knjižno slikarstvo

Brikcij Preprost iz Celja je bil profesor na dunajski Artistični fakulteti, večkrat njen dekan in kancler oz. rektor Univerze na Dunaju. Kot profesor latinščine je bil dobro seznanjen z rimsko književnostjo in s humanističnimi tokovi v Italiji, ki jih je v svojem delovanju uvajal na dunajsko univerzo in dvor. Iz njegove knjižnice, ki jo je zapustil Bursi Ramung, se je ohranilo – z njegovimi podpisi izkazani – pet rokopisov, pet prvotiskov in štiri enote so utemeljeno pripisane njegovi knjižnici. Članek obravnava tudi rokopisne in slikarske povezave med rokopisi z Dunaja in dežele Kranjske.

Nataša GOLOB, Magister Briccius Preprost de Cilia and his Books

Keywords: Briccius Preprost de Cilia († 29. 11. 1505), personal library, Briccius' subscriptions, Latin authors, Italian humanism, Viennese illumination

Briccius Preprost de Cilia was professor at the Vienna Artistic faculty, several times its Dean and also the Chancellor of the Vienna University. As a professor of Latin, he was well acquainted with Roman literature and humanistic currents in Italy; during his professorship he introduced humanistic values at the University and at the Court. From his library, which he bestowed to Bursa Ramung, we definitively know of five manuscripts with his subscriptions, five incunabula and a further four units, all ascribed to his library. The paper also tackles the connections between manuscript and illumination production from Vienna and Carniola.

Mija OTER GORENČIČ, Epitaf Jurija Ravbarja, Razrešena uganka nagrobne freske s konca 15. stoletja v stiški cerkvi

Ključne besede: Stična, samostanska cerkev, nagrobna freska, Jurij Ravbar, 15. stoletje

Prispevek prinaša odkritje, komu je bila posvečena nagrobna freska na slopu med glavno in južno stransko ladjo pod pevskim korom cistercijanske cerkve v Stični. Freska velja za edino znamenje renesanse v slovenskem zaledju v zgodnjih osemdesetih letih 15. stoletja. V članku je predstavljeno, da je bila freska naslikana za Jurija Ravbarja. Avtorica ugotavlja, da je bilo v naslikani luneti freske prvotno več grbov, od katerih je danes ohranjen le še grb ogrskega kraljestva. Grbe interpretira v smislu izražanja pripadnosti cesarju Frideriku III., ki je imel na svojem nadvojvodskem pečatu levo ob svoji podobi staroogrski grb ter grbe Avstrije, Koroške in Slovenske marke.

Mija OTER GORENČIČ, Georg Rauber's epitaph. The Mystery of the Late 15th-Century Painted Epitaph in the Stična Cistercian Church Solved

Keywords: Stična, monastery church, epitaph, Georg Rauber, the 15th century

The contribution at hand presents the discovery of the identity of the person to whom the epitaph on the pier between the main nave and the southern nave under the choir loft of the Cistercian church in Stična was dedicated. The fresco is considered the only sign of the Renaissance in the Slovenian hinterlands in the early 1480s. The article demonstrates that the fresco was painted for Georg Rauber. The author determines that the painted fresco lunette originally contained several coats of arms, of which only the coat of arms of the Kingdom of Hungary has been preserved. She interprets the coats of arms as an expression of loyalty to Emperor Frederick III, whose archducal seal included the coat of arms of the Kingdom of Hungary and the coats of arms of Austria, Carinthia, and Windic March to the left of his portrait.

1.01 IZVIRNI ZNANSTVENI ČLANEK

Alessandro QUINZI, Correggio, Schongauer in slike za kapelo Del Bono

Ključne besede: Correggio, kapela Del Bono, Parma, Martin Schongauer, renesansa, grafične predloge, slikarstvo

Sliki Mučeništvo svetih Placida, Flavie, Eutikija in Viktorina in Kristusovo objokovanje sta nastali v letih 1522–24 za kapelo Del Bono v benediktinski cerkvi sv. Janeza Evange-lista v Parmi in sodita med Correggiove vrhunce. Pri nastanku obeh platen so bile odlo-čujoče tako želje naročnika, benediktinskega patra Placida Del Bona, kot njuna postavitev na vzdolžni steni družinske kapele Del Bono. Doslej neopažen je ostal vpliv bakrorezov Martina Schongauerja Kristusovega bičanja in Kristusovega polaganja v grob iz cikla Pasijona, iz sredine osmega desetletja 14. stoletja. V sv. Placidu smemo prepoznati tudi naročnikov portret.

1.01 ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

Alessandro QUINZI, Correggio, Schongauer and the Paintings for the Del Bono Chapel

Keywords: Correggio, Del Bono Chapel, Parma, Martin Schongauer, Renaissance, prints as models, painting

The paintings *The Martyrdom of Saints Placidus, Flavia, Eutychius and Victorinus* and *The Lamentation of Christ* were created in 1522–24 for the Del Bono Chapel in the Benedictine Church of St. John the Evangelist in Parma and are among Correggio's high-lights. Both the wishes of the client, the Benedictine Father Placido Del Bono, and their placement on the longitudinal wall of the Del Bono family chapel were decisive in the creation of the two canvases. Until now, the influence of Martin Schongauer's copperplate engravings of *Flagellation* and *Entombment* from the *Passion cycle*, from the middle of the eighth decade of the 14th century, has remained unnoticed. St. Placidus can also be recognized as the client's portrait.

1.01 IZVIRNI ZNANSTVENI ČLANEK

Uroš LUBEJ, Slikar Joannes Almenak (Antwerpen ?, ok. 1640/45–po 1684)

Ključne besede: Almanach, Joannes Almenak, Frans de Neve II., Antwerpen, Dunaj, Ljubljana, presta, holandsko in flamsko slikarstvo 17. stoletja

Članek razkriva identiteto flamskega slikarja, ki je bil do zdaj znan le kot Almanach, Almenak iz Antwerpna in Almenaco Belga, na podlagi dokumenta s krstnim vpisom z dne 7. april 1679, Dunaj, kjer je prvič omenjeno tudi njegovo ime. Botra sta bila slikarja Joannes Almenak in Frans de Neve II.. Zaradi njune odsotnosti v času slovesnosti, sta ju zastopala slikarja Gabriel Steger in Elias Fürlich. Johannes Almenak se je rodil v letih 1640–45 ali malo pred tem, verjetno v Antwerpnu, njegova prva slikarska dela so nastala že pred letom 1670. Na začetku leta 1679 se je slikar mudil na Dunaju, v zgodnjih osemdesetih letih 17. stoletja pa je bil več let dejaven na Kranjskem. Ni znano, kdaj je slikar zapustil naše kraje in kam ga je vodila pot, gotovo pa je bil še dejaven v času nastanka slike *Potujoča muzikanta*, ki je posredno datirana 1684 (*ante quem non*).

**Uroš LUBEJ, The Painter Joannes Almenak
(Antwerpen ?, ca. 1640/45 – after 1684)**

Keywords: Almanach, Joannes Almenak, Frans de Neve II, Antwerp, Vienna, Ljubljana, pretzel, 17th Century Dutch and Flemish painting,

This article reveals the identity of the Flemish painter who until now was known only as Almanach, Allmenak from Antwerp, and Almenaco Belga, based on a document of a baptismal entry on 7 April 1679 in Vienna, where his first name is mentioned. The child's godfathers were the painters Joannes Almenak and Frans de Neve II. Due to their absences during the ceremony, they were represented by painters Elias Fürlich and Gabriel Steger. Johannes Almenak was born in 1640–45 or shortly before, probably in Antwerp, and his first paintings were created before 1670. The painter was in Vienna at the beginning of 1679, and in the early 1680s, he was active in Carniola for several years. It is not known when the painter left Slovenian lands or where his path led him, but he was certainly still active at the time of the creation of the painting *Two Travelling Musicians*, which is indirectly dated 1684 (*ante quem non*).

Enrico LUCCHESI, Risba Pietra Liberija za ljubljansko stolnico v Ameriki

Ključne besede: Pietro Liberi, risba, barok, beneška umetnost

Risba Benečana Pietra Liberija, ki prikazuje študijo treh angelov, je ohranjena v Eskenazi Museum of Art v Bloomingtonu, Indiana, ZDA. List je priprava zgornjega detajla oltarne slike sv. Miklavža med svetima Mohorjem in Fortunatom za ljubljansko stolnico (1674).

Enrico LUCCHESI, An American drawing by Pietro Liberi for the Ljubljana Cathedral

Keywords: Pietro Liberi, drawing, baroque, venetian art

A drawing by the Venetian Pietro Liberi, depicting a Study of Three Angels, is preserved at the Eskenazi Museum of Art in Bloomington, Indiana, USA. The sheet is preparatory to the upper detail of the altarpiece of St Nicholas between Saints Hermagoras and Fortunatus for the Ljubljana Cathedral (1674).

**Monika OSVALD, Giovanni Pacassi starejši († 1697) in veliki oltar
v Marijini cerkvi na Sveti Gori pri Gorici (pred 1686)**

Ključne besede: Giovanni Pacassi starejši (†1697), Leonardo Pacassi (†1697), Sveta Gora nad Gorico, Marijino Celje (Lig), Avber na Krasu, Goriška grofija

V Breviariju o zgodovini svetišča na Sveti Gori nad Gorico (1778) se je ohranil prepis predračuna za veliki marmorni oltar, ki ga je predložil Giovanni Pacassi starejši. Oltar je datiran pred 1686, saj so tega leta nanj prenesli Marijino milostno podobo. Ko je bilo

svetišče 1786 ukinjeno, so oltarno arhitekturo odkupili za Marijino Celje (Lig), tabernakelj pa za Avber na Krasu.

1.01 ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

Monika OSVALD, Giovanni Pacassi the Elder († 1697) and the Main Altar in the Marian Sanctuary of Sveta Gora pri Gorici / Monte Santo di Gorizia (before 1686)

Keywords: Giovanni Pacassi the Elder (†1697), Leonardo Pacassi (†1697), Sveta Gora nad Gorico / Monte Santo di Gorizia, Marija Celje (Lig), Avber na Krasu, County of Gorizia

In the Breviary on the history of the sanctuary of Sveta Gora nad Gorico / Monte Santo di Gorizia (1778) has been preserved a transcript of the price quotation for the marble main altar, submitted by Giovanni Pacassi the Elder. The altar is dated before 1686, since that was the year in which the image of Our Lady of Grace was placed to it. When the sanctuary was abolished in 1786, the altar structure was bought by Marija Celje (Lig) and the tabernacle by Avber na Krasu.

1.01 IZVIRNI ZNANSTVENI ČLANEK

Stefano ALOISI, Razmišljanja o nekaterih skulpturah v Furlaniji, pripisanih Giovanniju Bonazzi

Ključne besede: Furlanija, San Vito al Tagliamento, Udine, družina Altan, Giovanni Bonazza, Bortolo Cavalieri

Prispevek navaja razmišljanja o nekaterih skulpturah v Furlaniji (v San Vito al Tagliamento in v Vidmu), ki se povezujejo z Giovannijem Bonazzo in jih potrjujejo neobjavljeni arhivski dokumenti ter so tukaj pojasnjeni po kronološki plati. Poleg tega je postavljena hipoteza o morebitnem mladostnem sodelovanju kiparja z beneškim kamnosekom Bortolom Cavalierijem.

1.01 ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

Stefano ALOISI, Considerations on Some Sculptures in Friuli Ascribed to Giovanni Bonazza

Keywords: Friuli, San Vito al Tagliamento, Udine, Altan family, Giovanni Bonazza, Bortolo Cavalieri

This paper sets out considerations, confirmed by unpublished archive papers, on certain existing sculptures in Friuli, in San Vito al Tagliamento, and in Udine, referred to Giovanni Bonazza and clarified here in their chronology. In addition, the hypothesis is put forward of a possible youthful collaboration between the sculptor and the Venetian stonecutter Bortolo Cavalieri.

Paolo GOI, Predlog za Bernarda Tabacca

Ključne besede: beneško kiparstvo 17.–18. stoletja, furlansko kiparstvo 17.–18. stoletja, Bernardo Tabacco, Francesco Tabacco

Kipar in altartist Bernardo Tabacco je deloval v Bassanu, Trevisu, Benetkah, Padovi pa tudi v Dubrovniku. Ta članek prispeva k boljšemu poznavanju delavnice z atribucijo novih del v Furlaniji in z noticami o njegovem bratu Francescu, njegovem sodelavcu.

Paolo GOI, On Bernardo Tabacco

Keywords: Venetian sculpture 17th–18th century, sculpture in Friuli 17th–18th century, Bernardo Tabacco, Francesco Tabacco

Sculptor and architect of altars, Bernardo Tabacco worked in Bassano, Treviso, Venice, Padua, as well as in Dubrovnik. This article contributes to improving the knowledge of the workshop with the attribution of new works in Friuli as well as with new documents about his brother Francesco, his collaborator.

Blaž KORPNIK, Nekaj novosti o kiparju Gregorju Božiču

Ključne besede: Barok, Božič Gregor, Claus Mark Anton, Gajšnik Janez Krstnik, Kompolje, Laško, Ljubljana, Loka pri Zidanem Mostu, Marx Andreas, Reiss Franc Krištof, Schoy Janez Jakob, Weissenkirchner Hans Adam, Wiederkehren Konstancija pl., Wintershofen Jožef Karel.

Prispevek obravnava baročnega kiparja Gregorja Božiča (o. 1676–1724). Kipar je živel in deloval v Laškem med letoma 1711 in 1724. Njegovo življenje slabo poznano, saj so arhivski viri, ki so na voljo, precej skopi s podatki. Med njimi prednjačijo zlasti matične knjige, za rekonstrukcijo njegovega opusa pa imamo na voljo le dva vira, ki izpričujeta njegovo avtorstvo. Kipar ima prepoznaven slogovni rokopis in ga lahko zato hitro ločimo od ostalih kiparjev.

Blaž KORPNIK, New Findings on the Sculptor Gregor Božič

Keywords: Baroque, Božič Gregor, Claus Mark Anton, Gajšnik Janez Krstnik, Kompolje, Laško, Ljubljana, Loka pri Zidanem Mostu, Marx Andreas, Reiss Franc Krištof, Schoy Janez Jakob, Weissenkirchner Hans Adam, Wiederkehren Konstancija pl., Wintershofen Jožef Karel.

The article discusses the baroque sculptor Gregor Božič (around 1676–1724). The sculptor lived and worked in Laško between 1711 and 1724. His life is poorly known, as the available archival sources are quite scarce with information regarding his day-to-day life. Among sources, the registry books are in the forefront, while there are only two sources that testify to his authorship. The sculptor has a recognizable stylistic handwriting and can therefore be quickly distinguished from other sculptors.

1.01 IZVIRNI ZNANSTVENI ČLANEK

**Metoda KEMPERL, Kanoniška hiša Ciril-Methodov trg 6
in arhitekt Candido Zulliani**

Ključne besede: arhitekt Candido Zulliani, kamnosek Franc Grumnik, kamnosek Karl Bombasi, Ljubljana, baročna arhitektura

V članku je predstavljena kanoniška hiša na Ciril-Methodovem trgu 6, katere obnovo so doslej pripisali ljubljanskemu arhitektu Candidu Zullianiju (1712–1769). Pregled knjigovodskih knjig ljubljanskega stolnega kapitlja je pokazal, da je bila hiša leta 1746 res obnovljena pod Zullianijevim vodstvom. Kamnoseške elemente na stavbi je izdelal kamnosek Karl Bombasi iz Ljubljane po Zullianijevih načrtih. Zullianiju so na podlagi omenjene dokumentirane rekonstrukcije pripisana tudi glavna pročelja s portali hiš na Ciril-Methodovem trgu 21, Novem trgu 2, Gosposki ulici 4 in Bregu 12.

1.01 ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

**Metoda KEMPERL, The Chapterhouse at Ciril-Methodov Trg 6
and the Architect Candido Zulliani**

Keywords: architect Candido Zulliani, stonemason Franc Grumnik, stonemason Karl Bombasi, Ljubljana, baroque architecture

The article presents the chapterhouse at Ciril-Methodov trg 6, whose reconstruction has, to date, been attributed to the architect Candido Zulliani from Ljubljana (1712–1769). A review of the accounting books of the Ljubljana Cathedral Chapter showed that the house was indeed reconstructed under Zulliani's direction in 1746. The building's stonework elements were made by the mason Karl Bombasi from Ljubljana according to Zulliani's plans. The main facades with portals of the houses at Ciril-Methodov trg 21, Novi trg 2, Gosposka ulica 4, and Breg 12 are also attributed to Zulliani based on the chapterhouse's documented reconstruction.

1.01 IZVIRNI ZNANSTVENI ČLANEK

**Polona VIDMAR, Portret Franca Antona grofa Schrattenbacha (1712–1783)
v Oaxaci**

Ključne besede: portretno slikarstvo, kavalirsko potovanje, 18. stoletje, Franc Anton Schrattenbach, Francesco Solimena

V članku je obravnavan portret mladega plemiča, ki je razstavljen v Museo de las culturas de Oaxaca v Mehiki. V muzeju je portretiranec identificiran kot član burbonske vladarske hiše, slika pa je pripisana Francescu Solimeni (1657–1747). Na podlagi napisa na portretu je avtorica v portretirancu prepoznala v Gradcu rojenega Franca Antona grofa Schrattenbacha (1712–1783) in obravnavala njegovo kavalirsko potovanje ter položaj v Neaplju, saj je bil nečak nekdanjega neapeljskega podkralja, Volfa Hanibala grofa Schrattenbacha. Pozornost je namenjena tudi različnim strategijam, ki so jih za pridobitev portreta med kavalirskim potovanjem uporabili Schrattenbach in njegova vrstnika in sorodnika, Ignac Marija II. grof Attems (1714–1762) in Ernest Henrik grof Wildenstein (1708–1768).

Polona VIDMAR, The Portrait of Franz Anton Count Schrattenbach (1712–1783) in Oaxaca

Keywords: portrait painting, Grand Tour, 18th century, Franz Anton Schrattenbach, Francesco Solimena

The article discusses a portrait of a young gentleman exhibited in the Museo de las Culturas de Oaxaca in Mexico. In the museum, the sitter is identified as a member of the House of Bourbon and the painting is attributed to Francesco Solimena (1657–1747). Based on the inscription on the portrait, the author identifies the sitter as Graz-born Franz Anton Count Schrattenbach (1712–1783), discusses the subject's Grand Tour and his position in Naples, being a nephew of the former Viceroy of Naples, Wolfgang Hannibal Count Schrattenbach. The paper draws attention to the various strategies for attending a portrait during Grand Tour, applied by Schrattenbach and his peers and relatives Ignaz Maria II Count Attems (1714–1762) and Ernst Heinrich Count Wildenstein (1708–1768).

Marjeta CIGLENEČKI, Avguštin Stegenšek – fotograf

Ključne besede: Avguštin Stegenšek, dokumentarna fotografija, dokumentiranje kulturne dediščine, fotografiranje cerkvenih zunanjščin in notranjščin, fotografiranje cerkvene opreme

Članek predstavlja Avguština Stegenška (1875–1920), enega pionirjev slovenske umetnostne zgodovine, kot fotografa. Fotoaparat je imel Stegenšek že med študijem v Rimu (1899–1902), kasneje pa je precej svojih prihrankov porabil za nabavo zanesljive foto opreme. Od 950 negativov, kolikor jih je leta 1920 evidentiral v njegovi zapuščini, se jih je ohranilo okrog 190 in nekaj dodatnih pozitivov. Vsi dokumentirajo umetnine, ki jih je raziskoval. Pri analizi Stegenškovih fotografij, objavljenih v njegovih dveh topografskih monografijah (iz let 1905 in 1909), članek pokaže, kako Stegenškove fotografije presega-jo raven zgolj dokumentiranja.

Marjeta CIGLENEČKI, Avguštin Stegenšek – Photographer

Keywords: Avguštin Stegenšek, documentary photography, documenting cultural heritage, taking photos of the church exteriors and interiors, taking photos of the church furnishing

The article presents Avguštin Stegenšek (1875–1920), one of the pioneers of Slovene art history, as a photographer. Stegenšek possessed a camera already while studying in Rome (1899–1902), later he spent a great amount of his savings to acquire reliable photo equipment. Out of 950 negatives, registered in his estate in 1920, around 190 and some additional positives have been preserved. All of them document the works of art he was researching. In analysing Stegenšek's photographs, published in his two topographical monographs (from 1905 and 1909), the article demonstrates how Stegenšek's photos exceed the level of mere documentation.

1.01 IZVIRNI ZNANSTVENI ČLANEK

Franci LAZARINI, Nekdanje evangeličansko župnišče v Radljah ob Dravi – neznano zgodnje delo Otta Bartninga

Ključne besede: evangeličanska sakralna arhitektura, Štajerska, Radlje ob Dravi, 20. stoletje, pročodrimsko gibanje, Otto Bartning

Članek obravnava stavbo nekdanjega evangeličanskega župnišča v Radljah ob Dravi, zgrajena leta 1912 po načrtih Otta Bartninga, ki je kasneje postal eden najvidnejših nemških arhitektov in se je specializiral prav za evangeličansko sakralno arhitekturo. Njegov slabo raziskani zgodnji opus je nastal v tesni povezavi s pročodrimskim gibanjem (Los-von-Rom-Bewegung), razširjenim v nacionalno mešanih predelih Avstro-Ogrske v prvih desetletjih 20. stoletja, ki se je zavzemalo za prestop nemško govorečega prebivalstva iz katoliške v evangeličansko vero. Zgradba kaže precejšnje podobnosti z drugimi sodajnimi Bartningovimi župnišči, npr. v Peggau, Rottenmannu, Lipnici, Novém Městu pod Smrkem in do neke mere Kremsu.

1.01 ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

Franci LAZARINI, Former Evangelical Parson's House in Radlje ob Dravi – Unknown Early Work by Otto Bartning

Keywords: evangelical sacred architecture, Styria, Radlje ob Dravi (Mahrenberg), 20th century, Away from Rome Movement, Otto Bartning

The article discusses the building of former evangelical parson's house in Radlje ob Dravi (German: Mahrenberg), built in 1912 and designed by Otto Bartning, who later became a renown German architect, specialised in evangelical sacred architecture. His early mainly unresearched oeuvre, is connected to the Away from Rome movement (Los-von-Rom-Bewegung), widespread in the nationally mixed regions of Austria-Hungary in the first decades of the 20th century, which required the Germanophone population to convert from Catholicism to Protestantism. The edifice strongly resembles Bartning's other contemporary parson's houses, e.g. in Peggau, Rottenmann, Leibnitz, Nové Město pod Smrkem, and to some extent Krems.

1.01 IZVIRNI ZNANSTVENI ČLANEK

Katja MAHNIČ, Steletovo poročilo o varstvu spomenikov v prvem Zborniku za umetnostno zgodovino

Ključne besede: France Stelè, spomeniško varstvo, umetnostna zgodovina, konservatorstvo, stroka, konceptualni okvir

V prvem letniku *Zbornika za umetnostno zgodovino* je F. Stelè objavil dvodelni prispevek z naslovom *Varstvo spomenikov*. V prvem delu prispevka je uvodoma na kratko predstavil razvoj spomeniškega varstva v Sloveniji. Ta uvod je v historiografskem smislu izredno zanimiv iz več razlogov. Prispevek se osredotoča na v njem implicitno nakazano povezavo med spomeniškim varstvom in umetnostno zgodovino, kot jo je razumel in promoviral Stelè, ter spremembe njenega razumevanja v okviru kasnejšega razvoja spomeniškega varstva na Slovenskem. Izkaže se, da Stelè spomeniškega varstva ni razumel kot stroke, pač pa kot prizadevanje za doseg določenega cilja, ohranjanja spomenikov. Tisto, kar je dajalo tako vsebino kot strokovno podlago temu prizadevanju, je bila umetnostna zgodovina.

Za Steleta je bila torej umetnostna zgodovina tista, ki je določala predmet, metode in cilje delovanja spomeniškega varstva. V resnici je šlo torej za precejšnjo zožitev razumevanja spomeniškega varstva na varstvo pretežno umetnostnih spomenikov. Ta zožitev je imela pomemben vpliv na nadaljnji razvoj spomeniškega varstva na Slovenskem, ki se je po nekaj desetletjih znašlo pred nalogo utemeljevanja širitve področja svojega delovanja. Hkrati je Steletovo razumevanje spomeniškega varstva prineslo tudi umanjkanje razvoja prave spomeniškovarstvene teorije, razmisleka torej o temeljnih konceptih te dejavnosti, njenih ciljnih in metodah. Kljub kasnejši širitvi področja delovanja spomeniškega varstva, reorganizacije spomeniškovarstvene službe in vzpostavitve konservatorstva kot posebne stroke umetnostna zgodovina ohranja svojo ključno vlogo na področju spomeniškega varstva.

1.01 ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

Katja MAHNIČ, Stelè's Report on Monument Protection in the First Volume of *Zbornik za umetnostno zgodovino*

Keywords: France Stelè, monument protection, art history, conservation, profession, conceptual framework

In the first volume of *Zbornik za umetnostno zgodovino* [*Art History Journal*], France Stelè published a two-part article entitled *Varstvo spomenikov* [*Monument Protection*]. In the first part of the article, he briefly presented the development of monument protection in Slovenia. This introduction is incredibly interesting, historiographically speaking, for several reasons. This article will focus on the connection between monument protection and art history that is implicitly indicated in it, as it was understood and promoted by Stelè, and on how its perception changed in the subsequent development of monument protection in Slovenia. As it turns out, Stelè did not view monument protection as a profession but as an effort towards attaining a specific goal, i.e. monument conservation. The contents and technical basis of this effort were provided by art history. Therefore, in Stelè's opinion, art history was what defined the subject, methods and aims of the monument protection practice. In fact, he viewed monument protection much more narrowly as primarily the protection of artistic monuments. This narrow definition had a major impact on the further development of monument protection in Slovenia, which was confronted with the task of justifying the expansion of its operation a few decades later. Moreover, Stelè's understanding of monument protection also resulted in a lack of development of genuine monument protection theory, i.e. of contemplation about the basic concepts of this activity, its goals, and methods. Despite the subsequent expansion of monument protection's area of activity, the reorganization of the monument protection service, and the establishment of conservation as a special profession, art history has retained its vital role in the field of monument protection.

1.01 IZVIRNI ZNANSTVENI ČLANEK

Maja LOZAR ŠTAMCAR, Mladi Gojmir Anton Kos in srednjeevropsko oblikovanje pohištva v drugem in tretjem desetletju dvajsetega stoletja

Ključne besede: Gojmir Anton Kos, leta oblikovanja umetniške osebnosti, oblikovanje pohištva in notranje opreme, modernizem, artdeko, Dunaj, Berlin, Ljubljana

Gojmir Anton Kos ni bil samo eden najuglednejših slovenskih slikarjev, ampak tudi izreden oblikovalec pohištva in druge stanovanjske opreme. Pričujoča študija razkriva, kako se je vsestransko nadarjeni mladi Kos holistično umetniško formiral na Dunaju, v Berlinu

in Ljubljani. Že njegove prve zasnove za pohištvo in interierje so izdajale brezhibne proporce in skladnost rahločutno domiselnih form in barvnih shem v artdekojevskem smislu.

1.01 ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

Maja LOZAR ŠTAMCAR, Gojmir Anton Kos and the Furniture Design of the 1910s and 1920s

Keywords: Gojmir Anton Kos, formative years, furniture and interior design, Modernism, Art Deco, Vienna, Berlin, Ljubljana

Gojmir Anton Kos was not only one of the most prominent Slovenian painters, but was also an extraordinary furniture and interior designer. The study reveals the formative years of the all-round talented young Kos in Vienna, Berlin and Ljubljana. His earliest designs for furniture and interiors already clearly manifested a flawless command of proportions and harmony of the sensitively imaginative shapes and color schemes in the Art Deco spirit.

1.01 IZVIRNI ZNANSTVENI ČLANEK

Luca CABURLOTTO, Slovenija na plakatih zbirke Salce v Museo nazionale v Trevisu

Ključne besede: plakati, grafike, Slovenija, turizem, industrija, prireditve

V veliki zbirki plakatov, ki jo je ustvaril Ferdinando Salce, je veliko primerkov visoke grafične kvalitete, ki zadevajo Slovenijo in ki so jih ustvarili umetniki, kot so Ratomir Pesić, Janez Trpin, Eugen Šajn, Franz Lenhart, Peter Kocjančič, Ivan Pengov, Herman Hus, Božidar Jakac in drugi. Nastali so z namenom promocije turizma, industrije, prireditev in srečanj.

1.01 ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

Luca CABURLOTTO, Slovenia on the Posters of the Collection Salce at the Museo Nazionale in Treviso

Keywords: posters, prints, Slovenia, tourism, industry, events

The great collection of posters made by Ferdinando Salce includes many of high graphic quality concerning Slovenia drawn by artists as Ratomir Pesić, Janez Trpin, Eugen Šajn, Franz Lenhart, Peter Kocjančič, Ivan Pengov, Herman Hus, Božidar Jakac and others, to promote tourism, industries, events, meetings.

Špela GROŠELJ, Hagija Sofija – model za klasične osmanske in sodobne turške mošeje? Primer nove mošeje na trgu Taksim

Ključne besede: Hagija Sofija, Mošeja na Trgu Taksim, Mimar Sinan, nacionalna identiteta, arhitektura

V tradicionalni turški umetnostni zgodovini je dolgo veljalo, da so bile klasične osmanske mošeje, zgrajene v 16. stoletju, zgrajene po modelu Hagije Sofije. Arhitekt večine klasičnih osmanskih mošej je Mimar Sinan. V preteklosti so se v zgodovino pisju začeli pojavljati številni miti o arhitektu Sinanu in njegovem odnosu do Hagije Sofije. Mnogi miti so imeli politično osnovo in so skupaj s arhitekturo igrali pomembno vlogo pri oblikovanju nacionalne identitete Turčije. Hagija Sofija in Mimar Sinan sta še danes nabita s politično simboliko. Velja to tudi za novo mošejo na trgu Taksim?

Špela GROŠELJ, Hagia Sophia as Model for the Classical Ottoman and a Possible Model for Contemporary Turkish Mosques? An Example of the New Mosque on the Taksim Square

Keywords: Hagia Sophia, Taksim Square Mosque, Mimar Sinan, National Identity, Architecture

In traditional Turkish art history, it has long been defended that classical Ottoman mosques, built in the 16th century, were built on the model of Hagia Sophia. The architect of most classical Ottoman mosques was Mimar Sinan. Throughout history, many myths about the architect Sinan and his relationship to Hagia Sophia began to appear in historical texts. Many myths had a political basis and, together with architecture, played an important role in shaping Turkey's national identity. Hagia Sofia and Mimar Sinan are still charged with political symbolism today. Is it the same with the new mosque on Taksim Square?

Avtorji / Authors

STEFANO ALOISI

aloisi.stefano@gmail.com

LUCA CABURLOTTO

Soprintendente archivistico del Friuli Venezia Giulia
via Alessandro Lamarmora, 17
IT-34139 Trieste
luca.caburlotto@cultura.gov.it

DOC. DR. GAŠPER CERKOVNIK

Oddelek za umetnostno zgodovino,
Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani
Aškerčeva 2
SI-1000 Ljubljana
gasper.cerkovnik@ff.uni-lj.si

IZR. PROF. DR. MARJETA CIGLENEČKI

Krempljeva 9
SI-2250 Ptuj
marjeta.ciglenecki@gmail.com

PAOLO GOI

goi.paolo@gmail.com

ZASL. PROF. DDR. NATAŠA GOLOB

Oddelek za umetnostno zgodovino
Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani
Aškerčeva 2
SI-1000 Ljubljana
natasa.golob@ff.uni-lj.si

ŠPELA GROŠELJ

Ljubljana/Istanbul, doktorska študentka na Univerzi v Istanbulu
spela.groselj87@gmail.com

MAG. MOJCA JENKO

Narodna galerija
Puharjeva ulica 9
SI-1000 Ljubljana
mojca_jenko@ng-slo.si

PROF. DR. METODA KEMPERL

Pedagoška fakulteta Univerze v Ljubljani
Kardeljeva ploščad 16
SI-1000 Ljubljana
metoda.kemperl@pef.uni-lj.si

BLAŽ KORPNIK
Mozirje

DRA. ANABELLE KRIŽNAR
Profesora Titular
Dpt. de Escultura e Historia de las Artes Plásticas
Facultad de Bellas Artes
Universidad de Sevilla
C/ Gonzalo Bilbao 7 y 9
ES-41003 Sevilla

Oddelek za umetnostno zgodovino
Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani
Aškerčeva 2
SI-1000 Ljubljana
akriznar@us.es

DOC. DR. FRANCI LAZARINI
Oddelek za umetnostno zgodovino
Filozofska fakulteta Univerze v Mariboru
Koroška cesta 160
SI-2000 Maribor
franci.lazarini@um.si

Umetnostnozgodovinski inštitut Franceta Steleta, ZRC SAZU
Novi trg 2
SI-1000 Ljubljana
franci.lazarini@zrc-sazu.si

DR. MAJA LOZAR ŠTAMCAR
Narodni muzej Slovenije
Prešernova 20
SI-1000 Ljubljana
maja.lozar@nms.si

DR. UROŠ LUBEJ
Ljubljana
uros.lubey@gmail.com

DR. ENRICO LUCCHESI
Dipartimento di Lettere e Beni Culturali
Università degli Studi della Campania Luigi Vanvitelli
Via Raffaele Perla, 21
IT-81055 Santa Maria Capua Vetere
enrico.lucchese@unicampania.it

DOC. DR. KATJA MAHNIČ
Oddelek za umetnostno zgodovino
Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani
Aškerčeva 2
SI-1000 Ljubljana
katja.mahnic@ff.uni-lj.si

DOC. DR. RENATA NOVAK KLEMENČIČ

Oddelek za umetnostno zgodovino
Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani
Aškerčeva 2
SI-1000 Ljubljana
renata.novakklemencic@ff.uni-lj.si

DR. MONIKA OSVALD

monika.osvald@gmail.com

DOC. DR. MIJA OTER GORENČIČ,

Umetnostnozgodovinski inštitut Franceta Steleta, ZRC SAZU
Novi trg 2
SI-1000 Ljubljana
mija.oter@zrc-sazu.si

ALESSANDRO QUINZI

Musei Provinciali di Gorizia
Piazza Edmondo De Amicis, 2
IT-34170 Gorizia
alessandro.quinzi@regione.fvg.it

KATARINA RICHTER

Rateče 9
SI-4283 Rateče – Planica
katarina.richter9@gmail.com

DOC. DR. KATARINA ŠMID

Fakulteta za humanistične študije Univerze na Primorskem
Titov trg 5
SI-6000 Koper
katarina.smid@fhs.upr.si

PROF. DR. GUIDO TIGLER

Dipartimento di Storia, Archeologia, Geografia, Arte e Spettacolo
Università degli Studi Firenze
Via S. Gallo, 10
IT-50129 Firenze
guido.tigler@unifi.it

SARA TURK MAROLT

Oddelek za umetnostno zgodovino
Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani
Aškerčeva 2
SI-1000, Ljubljana
sara.turk@ff.uni-lj.si

PROF. DR. POLONA VIDMAR

Oddelek za umetnostno zgodovino
Filozofska fakulteta Univerze v Mariboru
Koroška cesta 160
SI-2000 Maribor
polona.vidmar@um.si